

KWARTALNIK POLONICUM

Centrum Języka Polskiego i Kultury Polskiej dla Cudzoziemców
Centre of Polish Language and Culture for Foreigners

NR 8
Warszawa 2009

W numerze:

O KWARTALNIKU

Czas się zmienić – Piotr Garncarek 2

WYWIAD

O terażniejszości i przyszłości POLONICUM. Rozmowa z prof. Andrzejem Zieniewiczem, dyrektorem Centrum POLONICUM – Magdalena Więsak 3

GOŚCIE POLONICUM

Zdradliwość polskiej i słowackiej leksyki (Spotkanie naukowe z prof. Martą Pančíkovą, dyrektorem Instytutu Filologii Słowiańskiej na Uniwersytecie Komeńskiego w Bratysławie) – Justyna Zych 6

Nagroda „POLONICUM” 2008 – Justyna Zych 7

Translacja literatury polskiej w Chinach – analiza i krytyka – Yi Liun (profesor na Uniwersytecie Języków Obcych w Pekinie) 8

O LITERATURZE

Tajemnica i wilgoć (Czy Zbigniew Herbert lubił ponowoczesność?) – Andrzej Zieniewicz 12

O poezji polskiej spod pióra kobiet (1) – Anna Mazanek 15

O JĘZYKU

Jak mówimy o kobiecie? – Magdalena Stasieczek-Górna 19

O tym, jak francuski piesek siedział jak na tureckim kazaniu, a potem wyszedł po angielsku – Justyna Zych 21

O KULTURZE

Bikiniarze, czyli jak Bikini wpłynęło na polską kulturę – Piotr Kajak 26

W rytmie disco polo – Dorota Zackiewicz 28

O KULTURZE I JĘZYKU

Komiks, czyli kultura i język w obrazkach – Wioletta Hajduk-Gawron 31

Polski portret trumienny – Piotr Garncarek 35

O JĘZYKU POLSKIM JAKO OBCYM

Swoistość nauczania języka polskiego jako obcego dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym – Beata Katarzyna Jędryka 39

Od zmierzchu do świtu – nietarantinowska frazeologia – Anna Rabczuk, Katarzyna Kuś 42

Z kina na lektorat – Mirosław Jelonkiewicz 45

POLONISTYKA W ŚWIECIE

Język polski w Mińsku – Radosław Kaleta 50

SPRAWOZDANIA, RECENZJE, OGŁOSZENIA...

5 lat certyfikacji języka polskiego jako obcego – Anna Domańska 55

Rada Kwartalnika: Elżbieta Sękowska, Andrzej Zieniewicz. **Redakcja:** Piotr Garncarek (redaktor naczelny), Anna Mazanek (sekretarz redakcji), Magdalena Wissak, Justyna Zych, Zofia Boińska, Marta Walkiewicz. **Adres redakcji:** Centrum Języka Polskiego i Kultury Polskiej dla Cudzoziemców „Polonicum”, ul. Krakowskie Przedmieście 26/28, 00-927 Warszawa, tel. 022 55 21 530, 55 21 533, tel/fax. 022 55 21 555, e-mail: kwartalnik.polonicum@uw.edu.pl; www.polonicum.uw.edu.pl. **Projektokładki i rysunki:** Jan Garncarek. **Wydawca:** Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, ul. Nowy Świat 4, 00-497 Warszawa, tel. 022 55 31 318, www.wuw.pl, e-mail: wuw@uw.edu.pl.

Redakcja nie odpowiada za treść artykułów i nie zwraca materiałów niezamówionych.

Radosław Kaleta

Język polski w Mińsku

Irynie Anackiej, Oldze Guszczewie, Beacie Karaś – z podziękowaniem

Człowiek uczy się na błędach

Mińsk – miasto wielokulturowe, w którym urodził się Jerzy Giedroyc. Miasto, w którym w latach 20. XX wieku były aż cztery języki urzędowe: białoruski, rosyjski, polski oraz jidysz¹. Historyczna białoruska nazwa stolicy Białorusi to Miensk albo Mieniesk (Менск/Менеск) – forma ta funkcjonowała także w polskich dokumentach do XVII wieku, ale potem ustąpiła miejsca formie spolszczonej, której dziś używamy i którą stosowała na ziemiach białoruskich administracja carska². Dzisiaj Mińsk robi wrażenie pięknego europejskiego miasta.

Plac Niepodległości

Fot. R. Kaleta

We wrześniu 2008 roku po raz kolejny byłem w Mińsku i miałem możliwość zobaczyć, jak wyglądają zajęcia z języka polskiego jako obcego na trzech uniwersytetach białoruskiej stolicy. Były to: Białoruski Uniwersytet Państwowy, Białoruski Państwowy Uniwersytet Pedagogiczny oraz Miński Państwowy Uniwersytet Lingwistyczny. Na drugim z nich zajęcia odbywają się w ramach filologii białoruskiej. Na Mińskim Państwowym Uniwersytecie Lingwistycznym zaś mają miejsce lektoraty języka polskiego nie dla filologów, lecz dla osób chcących uczyć się języka polskiego z różnych przyczyn. Zajęcia uniwersyteckie na Białorusi trwają o 10 minut krócej niż w Polsce, czyli 80 minut.

Najdłużej przyglądałem się lektoratom odbywającym się na Wydziale Filologicznym³ Białoruskiego Uniwersytetu Państwowego. W ramach filologii słowiańskiej można uczyć się języków: białoruskiego i polskiego oraz rosyjskiego i polskiego. Istnieje także osobna specjalizacja. Sala polonistyczna jest bardzo dobrze wyposażona w materiały pomocnicze do nauki języka polskiego jako obcego, a także najnowsze pozycje słownikowe na czele z: *Wielkim słownikiem poprawnej polszczyzny* (red. A. Markowski), *Uniwersalnym słownikiem języka polskiego* (red. S. Dubisz) oraz *Innym słownikiem języka polskiego* (red. M. Bańko).

Studenci uczą się języka polskiego właściwie od podstaw. Oprócz zajęć praktycznych mają także warsztaty specjalistyczne poświęcone na przykład fonetyce czy leksykologii, a nawet dialektologii. Poziom znajomości języka polskiego mogłem zaobserwować na zajęciach praktycznych; byłem pozytywnie zaskoczony – po dwóch latach nauki studentki III roku dobrze znają język polski, swobodnie się wypowiadają, widać, że lubią uczyć się tego języka, może także dlatego, że na zajęciach jest przyjazna atmosfera i poruszane są ciekawe zagadnienia. Dużo też mówi się o samej Polsce – jej walorach tu-

¹ *Гісторыя Мінска. Історыя Мінска*, рэд. У.А. Бабкоў, Мінск 2006, s. 325.

² O historii nazwy stolicy Białorusi i wpływach języka polskiego na białoruskie nazewnictwo, zob. Н. Баршчэўская, *Погляд беларускай эміграцыі на польска-беларускія моўныя ўзаемаўплывы ў XV–XIX стагодзьдзях*, „Acta Albaruthenica” 2005, s. 196–202.

³ Dziękuję władzom i kadrze Wydziału za umożliwienie prowadzenia badań.

POLONISTYKA W ŚWIECIE

rystycznych, kulturze (kino, muzyka), a także różnicach (plusach i minusach) w porównaniu z Białorusią. Poziom zajęć jest bardzo wysoki, niedziwne więc, że 10. Konkurs Zagranicznego Mistrza Ortografii Polskiej organizowany przez Szkołę Języka i Kultury Polskiej Uniwersytetu Śląskiego w sierpniu 2008 roku wygrała Białorusinka, Nadzieja Nawazyława, właśnie studentka III roku Białoruskiego Uniwersytetu Państwowego.

Studentki we współpracy ze swoimi lektorkami przygotowały nawet pokaz recytatorski wierszy Zbigniewa Herberta, żeby w ten sposób uczcić rok Herbertowski, który został ogłoszony w Polsce. Wiersze deklamowano w językach: białoruskim i polskim, a – jak wiadomo – recytowanie wierszy w obcym języku wymaga dobrego jego opanowania. Studentki uczestniczyły także w wykładach poświęconych twórczości poety zmarłego dziesięć lat temu.

Fot. R. Kalera

Białoruski Uniwersytet Państwowy

Osoby uczące się języka polskiego jako obcego na każdym z wymienionych uniwersytetów popełniały czasami błędy. I nie są to z mojej strony słowa krytyczne. Chcemy, czy nie chcemy, błędy popełniamy zawsze, popełniamy wszyscy bez wyjątku.

Warto potraktować błędy jako doping do tego, by w przyszłości mówić coraz lepiej.

Błędy omawiane przeze mnie stanowią subiektywny wybór. Ponieważ na Białorusi są dwa języki urzędowe (białoruski i rosyjski), myślę, że można by wyróżnić co najmniej cztery grupy podstawowych błędów:

1. Wynikające z przenoszenia konstrukcji/słownictwa rosyjskiego do języka polskiego. Typowy przykładowy błąd poddyktowany wpływami języka rosyjskiego to: **Chcę się na tobie ożenić* (zamiast *z tobą*).

2. Mające charakter interferencji, nakładania się języka białoruskiego na język polski.

3. Wynikające z mechanicznego przyswajania języka obcego. Typowe błędy mechaniczne to na przykład przeniesienie w narzędniku lp. końcówki *-em* do wszystkich form męskich osobowych i stąd błąd typu: **On jest poetem* (zamiast *poetą*).

4. Wynikające z wpływów innych języków, na przykład języka angielskiego: *tłumach* (zamiast *tłumacz*), gdzie *cz* odaje się na piśmie za pomocą *ch, sz – sh, ż – zh*.

Oczywiście nie da się wszystkich błędów zakwalifikować do którejś z powyższych grup. Jest to podział uproszczony, umowny. Czasem zdarzają się błędy, których mechanizm powstania jest dość skomplikowany; nierzadko – z racji bliskiego pokrewieństwa języków – trudno odróżnić, czy dany błąd powstał pod wpływem języka rosyjskiego czy białoruskiego, zwłaszcza że białoruscy studenci są dwujęzyczni⁴. Trzeba także wziąć pod uwagę kwestię wpływów języka rosyjskiego na białoruski oraz zjawisko tzw. „trasianki” (mieszanki białorusko-rosyjskiej). Te zagadnienia wymagają osobnego opisu. Wszystko to sprawia, że badanie genezy powstania błędów językowych Białorusinów uczących się języka polskiego nie należy do zadań najłatwiejszych.

Hospitowałem zajęcia Białorusinów studiujących języki: białoruski i polski. Jednak także na zajęciach białoruskich studentów, którzy wybrali języki: rosyjski i polski, można zaobserwować liczne wpływy języka białoruskiego, gdyż „(...) w sytuacjach, kiedy nie mogą oni znaleźć polskiego odpowiednika, częściej sięgają po wyraz białoruski, a nie rosyjski, ponieważ w ich świadomości głęboko zakodowane jest przekonanie, że język białoruski jest bardziej podobny do polskiego niż rosyjski”⁵. Właśnie to zjawisko zainteresowało mnie najbardziej i dlatego ten krótki szkic poświęcony jest przede wszystkim tym błędom, które mogą wynikać z nakładania się języka białoruskiego na język polski⁶.

Pierwszą grupę omawianą przeze mnie stanowią błędy fonetyczne. Najwięcej z nich popełniają osoby początkujące i niefilolodzy.

1. Akcentowanie polskich wyrazów w taki sposób, w jaki akcentowane są w języku ojczystym, np.: **ale* (zamiast *ale*), **bazar* (zamiast *bazar*), **dusza* (zamiast *dusza*), **kino* (zamiast *kino*), **student* (zamiast *student*).

⁴ Zob. O. Guszczewa, *Typy błędów leksykalnych w pracach białoruskich studentów*, w: *Актуальныя праблемы паланістыкі*, рэд. С. Важнік, А. Кожынава, Мінск 2006, s. 103–104.

⁵ Tamże, s. 104.

⁶ Podział na typy błędów oparty na klasyfikacji błędów zawartej w *Nowym słowniku poprawnej polszczyzny*, red. A. Markowski, Warszawa 1999, s. 1621–1623.

Fot. Julija Kararanieuskaja

Pomnik Adama Mickiewicza

2. Akcentowanie połączeń przyimków z zaimkami jednosylabowymi jak w języku ojczystym: **dla nas* (zamiast *dla nas*), **dla nich* (zamiast *dla nich*).
3. Akcentowanie jednosylabowych form czasowników zaprzeczonych jak w języku ojczystym: **nie ma* (zamiast *nie ma*), **nie wiem* (zamiast *nie wiem*).
4. Wymawianie spójnika *i* z tzw. prejotacją, czyli jak **[ji]*.
5. W wyrazach typu: *obiad, ojciec, piwonie, boję się* głoska *o* jest silnie akcentowana, bardziej labializowana i ściana.
6. Wymowa dźwięcznego *w*⁷, np. *w tej chwili* – [xw'il'i] (zamiast [xf'il'i]), *twój* [twuj] (zamiast [tfuj]).
7. Miękkie *l*, np.: [l'ampa] (*lampa*), [pol'e] (*pole*), [l'upa] (*lupa*), [fspańal'e] (*wspaniale*)⁸.
8. Wymowa przedniojęzykowego *ł* w niektórych wyrazach, np. w wyrazie *łyżka*⁹. Zauważalna jest też tendencja do wymawiania w niektórych takich sytuacjach zamiast polskiego *ł* tylnojęzykowego, polskiego *l*, np.: **[jenzyk b'jelarusk'i]* (zamiast [jenzyk b'jałoruski]), **[ona jest wesola |ładna | ma dług'e włosy]* (zamiast [ona jest wesoła |ładna | ma dług'e włosy]).

⁷ W Polsce taką wymowę uznaje się za regionalną, mieszczącą się w potocznej normie regionalnej (poniżej jednak normy wzorcowej), zob. A. Markowski, *Kultura języka polskiego. Teoria. Zagadnienia leksykalne*, Warszawa 2007, s. 34.

⁸ Miękkie *l* mieści się w normie użytkowej, regionalnej (północno-wschodnia Polska), zob. A. Markowski, dz. cyt., s. 107–108.

⁹ Przedniojęzykowe *ł* mieści się w normie wzorcowej, ale jest charakterystyczne dla Kresów Wschodnich, zob. A. Markowski, dz. cyt., s. 107.

9. Wymowa samogłosek tak jak w wyrazach rodzimych, np.:
 - *[festywal]* (zamiast [fest'iwál]), bo białrus. *festywal* (фестываль);
 - *[b'jelarusk'i]* (zamiast [b'jałorusk'i]), bo białrus. *białaruski* (беларускі);
 - *[prajekt]* (zamiast [projekt]), bo białrus. *prajekt* (праект).
10. Wymowa spółgłosek tak jak w wyrazach rodzimych (też wymiany spółgłoskowe), np.:
 - *[fałszywy]* (zamiast [fałszywy]), bo białrus. *falszwywy* (фальшывы);
 - *[rapuż'e]* (zamiast [rapudze]), bo w języku białoruskim występuje wymiana *g(h):z'*, np. *Praga* (czyt. *Praha*) – *u Prazie* (Прага – у Празе);

Zastępowanie szeregu środkowojęzykowych: *dź, ć, ź, ś* szeregiem przedniojęzykowych: *dz', c', z', s'* (jak w wyrazie *sinus*)¹⁰. Często jest wymowa: [s'ano] zamiast [śano] (*siano*), [s'c'ana] zamiast [ściana] (*ściana*), [ludz'e] zamiast [ludże] (*ludzie*).

Warto podkreślić, że na zajęciach uniwersyteckich dużą wagę przywiązuje się do poprawnego akcentowania. Jeśli studentka sama się nie poprawi, to poprawiają ją koleżanki lub wykładowca. Uczy się także wzorcowego akcentowania na trzeciej sylabie od końca w odpowiednich wyrazach, np.: *zrobiliśmy, muzyka*, chociaż większość osób w Polsce zaakcentuje w takich przypadkach drugą sylabę od końca, co mieści się już w normie potocznej¹¹.

Błędy fleksyjne

1. Niewłaściwa postać wyrazu:
 - *ten twarz* zamiast *ta twarz* (**Widzę tu jakiś twarz*) – w języku białoruskim *twarz* jest rodzaju męskiego: białrus. *twarz* (твар); **Fajny jest ten muzeum* – *muzeum* w języku białoruskim jest rodzaju męskiego: białrus. *muziej* (музей).
2. Niewłaściwa końcówka fleksyjna (przeniesiona z języka ojczystego): **naprzeciwko teatru* (zamiast *teatru*); **oglądanie filmu* (zamiast *filmu*);
 - *każdemu człowieku* (zamiast *człowiekowi*);
 - *Uczestniki gry dzielą się na grupy* (zamiast *uczestnicy*).

¹⁰ Taka wymowa mieści się w normie użytkowej, regionalnej (północno-wschodnia Polska), zob. A. Markowski, dz. cyt., s. 107–108.

¹¹ Zob. H. Jadacka, D. Zdunkiewicz-Jedynak, A. Markowski, *ABC gramatyki*, w: *Polszczyzna na co dzień*, red. M. Bańko, Warszawa 2006, s. 98.

POLONISTYKA W ŚWIECIE

3. Niewłaściwa postać tematu fleksyjnego:

**film o gecie* (zamiast *getcie*), po białorusku *getto* to *hieta* (*гэта*);

**On ma je zielone oczy* (zamiast *ma*), bo błrus. *jon ma je* (*ён мае*);

**Dziękuję za udział* (zamiast *udział*), bo błrus. *udziel* (*удзел*);

**Śpijmy na sienie* (zamiast *sianie*), bo błrus. *siena* (*сена*);

**Sportowiec! chodź do mnie!* (zamiast *sportowcu*); **Człowiek! możesz osiągnąć wszystko!* (zamiast *człowieku*), forma wołacza taka sama jak mianownika;

**On nie widzi dzieci* (zamiast *widzi*), bo w 3. osobie lp. białoruskiego czasownika występuje *ć* na końcu: błrus. *jon baszyć* (*ён бачыць*).

**Poszłam szukać prezent dla niej* (zamiast *prezentu*);

**Byłam bardzo tym zadowolona* (zamiast *z tego*).

3. Opuszczanie czasownika *być* w czasie teraźniejszym¹³:

**Tam taki wybór* (zamiast *Tam jest taki wybór*);

**Mój przyjaciel dobry* (zamiast *jest dobry*).

4. Stosowanie rodzimej konstrukcji zamiast czasownika *mieć*¹⁴:

**Jeszcze będzie u mnie okazja* (zamiast *Jeszcze będę mieć okazję*).

**U nas 2 lekcje* (zamiast *Mamy 2 lekcje*).

Fot. R. Kalera

Biblioteka Narodowa

Błędy składniowe

1. Błędy w zakresie związku zgody:

**Bardzo dużo moich przyjaciół lubią poezję* (zamiast *lubi*).

**Dużo ludzi mieli wpływ na moje życie* (zamiast *miało*).

2. Błędy w zakresie związku rzędu:

**Nie lubi zapachy lata* (zamiast *zapachów*) – biernik zamiast dopełniacza – w języku białoruskim po zaprzeczo-nym czasowniku teoretycznie możliwe jest użycie biernika lub dopełniacza, tak podają niektóre gramatyki, w praktyce jednak użycie dopełniacza jest bardzo ograniczone na rzecz biernika, a nawet funkcjonuje w powszechnej świadomości jako błąd; są jednak także źródła, które za poprawne uznają wyłącznie użycie dopełniacza¹².

¹² Найчасцейшыя памылкі ў нашай мове выбраныя з рэдакцыйнае пошты „Нашае Нівы”, <http://www.nn.by/2001/08/11.htm>.

Fot. R. Kalera

Akademia Nauk RB

5. Błędy w używaniu przyimków:

**To najlepsze lato za moje 19 lat* (zamiast *w ciągu moich 19 lat*);

**z października* (zamiast *od października*);

**zapraszać na taniec* (zamiast *do tańca*);

**Przyjedzie przez 5 dni* (zamiast *za 5 dni*).

6. Błędy w tworzeniu strony biernej¹⁵:

**Jak się obchodzą święta w Polsce?* (zamiast *są obchodzone*);

**Tu się budują nowe domy* (zamiast *są budowane*).

¹³ Por. M. Foland-Kugler, *Uczymy polskiego na Wschodzie. Poradnik metodyczny*, Warszawa 1998, s. 34.

¹⁴ Por. tamże, s. 35.

¹⁵ Więcej podobnych przykładów i innych błędów składniowych zob. T. Bielocka, *Poprawność gramatyczna i tekstowa w zakresie budowy konstrukcji składniowych (na materiale języka białoruskiego, polskiego, rosyjskiego)*, w: *Беларуска-руск-польскае супастаўляльнае мовазнаўства і літаратуразнаўства. Матэрыялы III міжнароднай навуковай канферэнцыі*, т. 1, Віцебск 1994, s. 23–25.

Błędy leksykalne¹⁶

- Przeniesienie słowa z ojczystego języka do języka obcego:
**Lubię pach soli (zamiast zapach), bo białrus. pach (nax) to zapach;*
**Zajęcia z języka polskiego tolki z października (zamiast Zajęcia z języka polskiego są/będą dopiero od października) – bo białrus. tolki (толькі) to tylko, dopiero;*
**Nie lubię słońca, bo mianowicie w taką pogodę mam zły humor (zamiast bo właśnie w taką w pogodę) – bo białrus. mienawita (менавіта) oznacza właśnie.*
- Nadawanie zwrotności polskim czasownikom:
**Jestem zmęczona, gdy długo korzystam się z komunikacji miejskiej (zamiast korzystam) – bo białrus. karystacca (карыстацца);*
**Często wracam się do domu w nocy (zamiast wracam) – bo białrus. wiartacca (вяртацца).*

Błędy ortograficzne

- Używanie niewłaściwych liter w zapisie:
**Miałam 5 egzaminów (zamiast egzaminów) – bo białrus. ekzamien (экзамен).*
- Niewłaściwa pisownia łączna:
**naprzykład (zamiast na przykład) – bo białrus. naprykład (напрыклад);*
**niema (zamiast nie ma) – bo białrus. niama (няма).*

¹⁶ Więcej zob. O. Guszczewa, dz. cyt., s. 109.

To były przykładowe błędy, które najczęściej się powtarzały, chociaż oczywiście można by dalej i bardziej szczegółowo opisywać tę tematykę i omawiać błędy, także te o niewielkiej frekwencji, ale bardzo ciekawie ukazujące procesy interferencyjne.

Warto przypomnieć, że na zajęciach od razu następowała korekta błędów – albo studentki same się poprawiały, albo robił to nauczyciel; kłopotliwe przypadki – na przykład dopełniacz liczby pojedynczej (*prysznicca* czy *prysznicu*), czyli kwestia nierzadko sprawiająca problem także Polakom – były omawiane przy wykorzystaniu słowników, co gwarantowało rzetelność i poprawność zajęć. To kolejny dowód na to, jak popełniane błędy można wykorzystać w procesie nauczania. Już dawno temu za niesłuszny uznano pogląd, że błędy mają negatywny wpływ na przyswajanie języka obcego¹⁷. Stwierdzono nawet, że popełnianie błędów jest zjawiskiem komplementarnym zjawiska uczenia się¹⁸. Błędy są więc czymś naturalnym i nieuniknionym, czyli także pozytywnym, ponieważ świadczącym o tym, że uczący się języka obcego wkładają wysiłek w naukę; dzięki analizie liczby i rodzajów popełnianych błędów można także udzielać wskazówek uczącemu się i zauważyć postępy w nauce. Sam mogłem to zaobserwować na lektoratach języka polskiego w Mińsku. Jeżeli w innych krajach tak wyglądają proces i poziom nauczania języka polskiego jak na Białorusi, to można być tylko z tego dumnym.

¹⁷ W. Cienkowski, *Błędy w języku ojczystym a błędy w języku obcym. Terminologia i problematyka*, w: „Poradnik Językowy” 1980, z. 8, s. 33–43.

¹⁸ F. Grucza, *Z problematyki błędów obcojęzycznych*, Warszawa 1978, s. 9.